

PARLEMENTAIRE ONDERZOEKSCOMMISSIE

naar de sterfgevallen en de gevallen van ernstige ziekte die zich hebben voorgedaan onder Italiaanse militairen gestationeerd in het buitenland in het kader van een militaire missie, onder militair personeel werkzaam op militaire schietterreinen of op plaatsen waar munitie wordt opgeslagen, alsmede onder de burgerbevolking in conflictgebieden en in gebieden in de nabijheid van militaire bases in Italië, waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan de gevolgen van het gebruik van projectielen die verarmd uranium bevatten en aan de verspreiding in het milieu van nanodeeltjes van zware mineralen, die ontstaan bij de explosie van oorlogsmaterieel

Ingesteld op 11 oktober 2006 bij besluit van de Italiaanse Senaat

VERSLAG AAN DE VOORZITTER VAN DE SENAAT OP GROND VAN ARTIKEL 2 VAN HET BESLUIT VAN DE SENAAT VAN 11 OKTOBER 2006

OVER DE UITKOMST VAN HET ONDERZOEK DAT DOOR DE COMMISSIE IS UITGEVOERD

Rapporteur: senator BRISCA MENAPACE

Goedgekeurd door de Commissie tijdens haar zitting van 12 februari 2008

Samenstelling van de parlementaire onderzoekscommissie naar de sterfgevallen en de gevallen van ernstige ziekte die zich hebben voorgedaan onder Italiaanse militairen gestationeerd in het buitenland in het kader van een militaire missie, onder militair personeel werkzaam op militaire schietterreinen of op plaatsen waar munitie wordt opgeslagen, alsmede onder de burgerbevolking in conflictgebieden en in gebieden in de nabijheid van militaire bases in Italië, waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan de gevolgen van het gebruik van projectielen die verarmd uranium bevatten en aan de verspreiding in het milieu van nanodeeltjes van zware mineralen, die ontstaan bij de explosie van oorlogsmaterieel

(Besluit van 11 oktober 2006)

Voorzitter

sen. Lidia BRISCA MENAPACE, Rifondazione Comunista - Sinistra Europea

Vice-voorzitters

sen. Mauro BULGARELLI, Unione – Verdi – Comunisti italiani;

sen. Rosario Giorgio COSTA, Forza Italia

Secretarissen

Paolo BODINI, Partito Democratico-L'Ulivo

sen. Marcello DE ANGELIS, Alleanza Nazionale

Leden

sen. Paolo AMATO, Forza Italia

sen. Roberto ANTONIONE, Forza Italia

sen. Felice CASSON, Partito Democratico-L'Ulivo

sen. Sergio DIVINA, Lega Nord Padania

sen. Francesco FERRANTE, Partito Democratico-L'Ulivo

sen. Antonio LORUSSO, Forza Italia

sen. Calogero MANNINO, Unione dei Democraticicristiani e di Centro

sen. Giulio MARINI, Forza Italia

sen. Stefano MORSELLI, Misto, La Destra

sen. Gianni NIEDDU, Partito Democratico-L'Ulivo

sen. Silvana PISA, Sinistra Democratica per il Socialismo Europeo

sen. Franca RAME, Misto

sen. Luigi RAMPONI, Alleanza Nazionale

sen. Giorgio TONINI, Per le Autonomie

sen. Tiziana VALPIANA, Rifondazione Comunista - Sinistra Europea

sen. Valerio ZANONE, Partito Democratico - L'Ulivo

VERSLAG AAN DE VOORZITTER VAN DE SENAAT

OP GROND VAN ARTIKEL 2 VAN HET BESLUIT VAN DE SENAAT VAN 11 OKTOBER 2006 OVER DE UITKOMST VAN HET ONDERZOEK DAT DOOR DE COMMISSIE IS UITGEVOERD

	<i>Pag.</i>
1. <i>Inleiding</i>	4
1.1 <i>Oprichting en installatie van de Onderzoekscommissie</i>	4
1.2 <i>Verslag van de activiteiten van de Commissie</i>	4
2. <i>Uitkomst van het onderzoek</i>	5
3. <i>Waarschijnlijkheidscriterium</i>	6
4. <i>Conclusies en voorstellen</i>	8
5. <i>Noten</i>	10

1. Inleiding

1.1 Oprichting en installatie van de Onderzoekscommissie

Door het besluit van de Senaat d.d. 11 oktober 2006¹, werd opgericht de “Parlementaire Onderzoekscommissie naar de sterfgevallen en de gevallen van ernstige ziekte die zich hebben voorgedaan onder Italiaanse militairen gestationeerd in het buitenland in het kader van een militaire missie, onder militair personeel werkzaam op militaire schietterreinen of werkzaam op plaatsen waar munitie wordt opgeslagen, alsmede onder de burgerbevolking in conflictgebieden en in gebieden in de nabijheid van militaire bases in Italië, waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan de effecten van het gebruik van projectielen die verarmd uranium bevatten en aan de verspreiding in het milieu van nanodeeltjes van zware mineralen, die ontstaan bij de explosie van oorlogsmaterieel”. Deze Commissie wordt meestal kortweg genoemd “Parlementaire Onderzoekscommissie naar verarmd uranium”.

Op grond van artikel 3 van het Besluit tot oprichting is deze Commissie samengesteld uit eenentwintig senatoren, benoemd door de Voorzitter van de Italiaanse Senaat, overeenkomstig de grootte van de fracties van de politieke partijen in het Italiaanse Parlement.

De voorzitter van de Senaat heeft op 18 november 2006 de volgende senatoren verzocht om zitting te nemen in de Commissie: Paolo Amato, Roberto Antonione, Paolo Bodini, Lidia Brisca Menapace, Mauro Bulgarelli, Felice Casson, Rosario Giorgio Costa, Marcello De Angelis, Sergio Divina, Francesco Ferrante, Antonio Lorusso, Calogero Mannino, Giulio Marini, Stefano Morselli, Gianni Nieddu, Silvana Pisa, Franca Rame, Luigi Ramponi, Giorgio Tonini, Tiziana Valpiana, Valerio Zanone².

Vervolgens heeft de Voorzitter van de Italiaanse Senaat op 6 februari 2007 senator Lidia Brisca Menapace tot Voorzitter van de Commissie benoemd³.

Daarop werd de Commissie geïnstalleerd tijdens de zitting van 13 februari 2007, door de instelling van een Bureau van de Voorzitter, en werd tijdens de zitting van 6 maart 2007 een reglement van orde vastgesteld. Nadat deze formaliteiten vervuld waren, is de Commissie begonnen met haar onderzoek.

1.2 De activiteiten van de Commissie

De Commissie hield in totaal dertien plenaire zittingen, er vonden twintig bijeenkomsten van het Bureau van de Commissie plaats, waarbij tevens vertegenwoordigers van de parlementaire fracties aanwezig waren, er vond een missie plaats naar de provincie Lecce, en er werden daarnaast nog, met behulp van de door de Commissie aangewezen adviseurs⁴, drie onderzoeken ter plaatse gehouden: twee in Sardinië en één in Libanon⁵.

2. Uitkomst van het onderzoek

Zoals gezegd, is de Commissie, als gekeken wordt naar de datum waarop het oprichtingsbesluit werd goedgekeurd (11 oktober 2006), haar werkzaamheden met een aanzienlijke vertraging begonnen, daar de Commissie pas op 13 februari 2007 werd geïnstalleerd. Om redenen van continuïteit heeft de Commissie het raadzaam geacht om ook de gegevens en de conclusies afkomstig van parlementaire en ministeriële commissies die zich gedurende de vorige kabinetsperiode met dit onderwerp hebben beziggehouden, te verdisconteren, ook al waren deze gegevens en conclusies uiteraard onvolledig en hadden ze een voorlopig karakter⁶.

Deze keuze werd mede gerechtvaardigd door de aanzienlijke uitbreiding van het mandaat van de Commissie. Aanvankelijk was het belangrijkste doel van het onderzoek namelijk na te gaan of de Italiaanse strijdkrachten, in Italië of in het buitenland, gebruik maken van munitie die verarmd uranium⁷ bevat en wat de gevolgen zijn van blootstelling van de strijdkrachten aan dergelijke materialen in buitenlandse operatietoneelen. In de huidige kabinetsperiode is er, op basis van het reeds genoemde Besluit van de Senaat d.d. 11 oktober 2006 en op grond van de *lessons learned*, bij het onderzoek niet alleen naar verarmd uranium gekeken, maar ook naar andere risicofactoren die de oorzaak zouden kunnen zijn van de onderzochte aandoeningen, en dan met name (maar niet uitsluitend) de gevolgen van de verspreiding in het milieu van zogeheten “nanodeeltjes”⁸ van zware metalen die ontstaan bij de explosie van oorlogsmateriaal en die, zoals blijkt uit wetenschappelijk onderzoek, voor wat hun vorm en afmeting betreft, ook terug te voeren zijn op de explosie van munitie met verarmd uranium. Daarnaast was de aandacht bij eerder uitgevoerde onderzoeken vooral gericht op militairen, terwijl de reikwijdte van het huidige onderzoek is uitgebreid naar de burgerbevolking “in conflictgebieden en in gebieden in de nabijheid van militaire bases in Italië”.

Een van de eerste problemen waarop de Commissie stuitte, was het verkrijgen van betrouwbare en complete gegevens over de onderzochte ziektegevallen, zowel m.b.t. de betrokken militairen als de burgers. Daarnaast werden de werkzaamheden van de Commissie vertraagd door de heterogeniteit en de onvolledigheid van de bestaande gegevens, waardoor het, ondanks de reeds uitgevoerde onderzoeken, toch niet mogelijk was om het desbetreffende fenomeen permanent te monitoren. De verificatie en beoordeling van deze gegevens bleek allesbehalve makkelijk, zoals ook bleek uit de ondervragingen van zeer gekwalificeerde deskundigen en wetenschappers⁹, die reeds in het verleden begonnen met een aantal onderzoeken, welke echter op dit moment nog beperkt en incompleet zijn.¹⁰

Benadrukt dient nog te worden dat de Commissie grote – aanvankelijk zelfs onoverkomelijke schijnende - moeilijkheden heeft ondervonden ten aanzien van het wetenschappelijk vaststellen van een direct verband van oorzaak en gevolg (*causaal verband*) tussen de vastgestelde aandoeningen en de blootstelling aan verarmd uranium of andere risicofactoren. Zowel de adviseurs van de Commissie als de overige deskundigen die zijn gehoord, hebben er namelijk meteen op gewezen dat het noodzakelijk was om te kunnen beschikken over meer volledige en meer nauwkeurige gegevens. Daarnaast diende er genoeg tijd te zijn om te komen tot betrouwbare en eenduidige conclusies.

De Commissie heeft vervolgens een begin gemaakt met het systematisch verzamelen van de gegevens die beschikbaar waren bij de ter zake deskundige afdelingen van het Ministerie van Defensie. Dit gebeurde door het opstellen van vragen, die erop gericht waren te achterhalen hoeveel Italiaanse militairen er ziek zijn geworden of zijn overleden van het personeel dat in de periode 1996-2006 werkzaam was in het kader van een buitenlandse missie of op een van de militaire schietterreinen in Italië. De antwoorden op de desbetreffende vragen werden verkregen

met behulp van de Polizia giudiziaria (soort militaire recherche) van alle militaire districten en gezondheidscentra. De ontvangen gegevens werden ter beoordeling doorgestuurd naar het Italiaans Instituut voor de Gezondheid. Een eerste beoordeling door dit Instituut leerde dat het verkregen materiaal interessant was, maar ook bleek nogmaals dat het verkregen materiaal heterogeen en onvolledig was, en dat er dus in ieder geval een diepgaande en wetenschappelijk verantwoorde analyse diende plaats te vinden, die veel meer tijd zou vergen.

Gelijktijdig met het onderzoek begon de Minister van Defensie met een meer algemene procedure voor het verzamelen, actualiseren en controleren van de gegevens. De resultaten van dit proces werden bekendgemaakt tijdens de zittingen van 9 oktober en 6 december 2007. Minister Parisi heeft met name een lijst overgelegd die betrekking heeft op alle Italiaanse militairen bij wie een kwaadaardige tumor is vastgesteld in de periode 1996-2006 en die werkzaam waren in de vier belangrijkste gebieden die voor het onderzoek onder de loep werden genomen (Balkan, Irak, Afghanistan en Libanon): het gaat hierbij om 312 ziektegevallen, waarvan 77 met een dodelijke afloop.

De Minister heeft tevens medegedeeld dat het nog niet mogelijk is om een volledige gegevensverzameling aan te leggen die gebruikt kan worden als basis voor vergelijking: voor wat betreft de militairen die zijn uitgezonden naar het buitenland bestaat er namelijk slechts over de laatste vijf jaar, dat wil zeggen 2002-2006, een elektronisch opgeslagen gegevensverzameling waaruit het precieze aantal militairen afgeleid kan worden (namelijk 56 600 personen) dat heeft deelgenomen aan missies in de vier genoemde locaties. Bij 216 van de genoemde 56 600 personen werd in de genoemde vijfjarige periode een kwaadaardige tumor vastgesteld. Omgerekend naar de totale periode van 1996 tot en met 2006 (elf jaar), bedroeg de incidentie 380 gevallen per 100.000 personen.

Overigens dient hierbij benadrukt te worden dat deze cijfers slechts een benadering zijn, vanwege de onvolkomenheid van de bovengenoemde analyses, zoals ook door Minister Parisi werd erkend ten overstaan van de Commissie. Het gaat hierbij namelijk om onvolledige gegevens: om te kunnen beschikken over zinvolle statistische gegevens, die epidemiologisch significant zijn, zowel voor wat betreft militairen als burgers, zou het noodzakelijk zijn om deze gegevens nader te analyseren en een uitsplitsing te maken op basis van leeftijdsgroepen, van het soort tumoren en van de werkelijke duur van de blootstelling, overeenkomend met de duur van de stationering in de risicogebieden. Verder lijkt het voor een beter begrip van dit ingewikkelde fenomeen, noodzakelijk om eerst een bepaalde latentieperiode te laten verstrijken. Ook lijkt het noodzakelijk om nader onderzoek te doen naar de Italiaanse militairen die zijn uitgezonden naar buitenlandse conflictgebieden in perioden voorafgaand aan 1996 (ten minste vanaf 1990).

Om de genoemde redenen werd er op 23 november 2007 een speciaal onderzoeksinstituut opgericht, onder de naam "*Comité voor de preventie van en toezicht op ziektes van het Ministerie van Defensie*". Dit Comité bestaat uit gerenommeerde wetenschappelijk onderzoekers, die worden geselecteerd door het Ministerie van Defensie, het Ministerie van Volksgezondheid en het Ministerie van Wetenschappelijk Onderzoek, en tevens worden geselecteerd op aanwijzing van deze Onderzoekscommissie. Het is dus te hopen dat door de oprichting van dit *ad hoc* instituut er meer kennis omtrent dit fenomeen wordt verkregen, waardoor een betere beoordeling mogelijk zal zijn¹¹.

3. *Waarschijnlijkheidscriterium*

Gezien dit gegeven, heeft de Commissie, bij de aanpak van het probleem, het perspectief gewijzigd door bij wijze van spreken de bewijslast om te keren. Aangezien op basis van de onderzoeken en de beschikbare gegevens niet kon worden bevestigd, maar ook niet kon worden uitgesloten, dat er een mogelijk verband was tussen de onderzochte ziektegevallen, en de blootstelling aan verarmd uranium of andere schadelijke stoffen, heeft de Commissie het causale verband vervangen door het *waarschijnlijkheidscriterium*. Bij de beoordeling van de mogelijke oorzaken van de ziektegevallen is daarom gebruik gemaakt van statistische kansberekening en in zekere zin is het gevolg losgekoppeld van de oorzaak. Aangezien niet kan worden bevestigd, maar ook niet kan worden uitgesloten, dat er een relatie is tussen de aandoening en de oorzaak ervan, vormt het feit dat de aandoening is ontstaan, op zich, dus los van het feit of er een rechtstreeks verband is aangetoond, voldoende reden voor een beroep op schadeloosstelling. Op deze wijze kan men, op basis van een objectief en onweerlegbaar gegeven, dat wil zeggen het ontstaan van de aandoening, onafhankelijk van de wetenschappelijke en medische vaststelling van de oorzaak van het ontstaan van die aandoening, in aanmerking komen voor de vormen van bijstand en vergoeding die zijn voorzien in de geldende regels (inclusief de erkenning van de werkgerelateerde aandoening en de speciale uitkeringen daarvoor).

De door de Commissie voorgestelde aanpak heeft ook op het gebied van regelgeving een positief gevolg gehad, in de vorm van speciaal beschikbaar gestelde bedragen voor de slachtoffers en hun familieleden, in verordening nr. 159 van 1 oktober 2007 (met wijzigingen omgezet in wet nr. 222 van 29 november 2007), waarin wordt bepaald dat de regeling voor slachtoffers van terrorisme hier ook van toepassing is en dat er 175,72 miljoen euro beschikbaar wordt gesteld voor de tweejarige periode van 2007-2008 en 3,2 miljoen vanaf 2009. Bij deze bedragen komt nog een bedrag van 30 miljoen euro voor de driejarige periode van 2008-2010, dat speciaal bestemd is voor de onderzochte ziektegevallen, zoals vastgesteld in de begroting voor 2008 (wet nr. 244 van 24 december 2007).

Men heeft op deze wijze geprobeerd om een eerste, gepast antwoord te geven aan de slachtoffers van de aandoeningen en aan hun familieleden, die er vaak op hebben gewezen dat het moeilijk is om in aanmerking te komen voor regelingen voor bijstand en vergoeding, die onmisbaar zijn om de dramatische gevolgen van de aandoening het hoofd te kunnen bieden, en zich door de instanties min of meer aan hun lot overgelaten voelden. In dit kader dient opgemerkt te worden dat naast de bureaucratische problemen voor degenen die recht hebben op een schadevergoeding, er ook bedragen beschikbaar zijn gesteld, goedgekeurd in de begroting voor 2007 en 2008, die tot op heden niet zijn aangewend. Daarom heeft de Commissie tevens gewezen op de noodzaak om de desbetreffende administratieve procedures te vereenvoudigen, waarna het Ministerie van Defensie op dit gebied heel gericht actie heeft ondernomen, hetgeen in eerste instantie heeft geresulteerd in de uitvaardiging van een speciale circulaire (nr. 0010654 van 1 juni 2007) door het bevoegde Directoraat-generaal militaire gezondheidszorg. De Minister van Defensie heeft in de reeds genoemde hoorzitting van 6 december 2007 bevestigd dat men is gestart met de procedures voor de schadeloosstellingen en indien mogelijk voor de erkenning van de werkgerelateerde oorzaak voor de betrokken personen, waarbij degenen die op de lijst staan die het Ministerie heeft opgesteld, voorrang krijgen. Hoewel dit niet binnen de taken ligt die haar in het oprichtingsbesluit zijn toegekend, heeft de Commissie bovendien afzonderlijke gevallen waarvan zij rechtstreeks kennis heeft genomen (met name bij het onderzoek ter plaatse dat in de

loop van de missie in Lecce is uitgevoerd), onder de aandacht van de bevoegde instanties gebracht.

Anderzijds is tijdens het horen van adviseurs en deskundigen in de hoorzitting van 4 oktober 2007 duidelijk gewaarschuwd voor de genotoxische aard van verarmd uranium, zowel gezien de chemische samenstelling als gezien de radioactiviteit, met als gevolg dat er geen biologisch veilige drempel bestaat voor dit soort stoffen. Er dient tevens gewezen te worden op het feit dat de betreffende blootstellingen chronologisch gezien vóór het ontstaan van de aandoening in kwestie plaatsvonden. En er dient aan herinnerd te worden dat er onder de Italiaanse militairen die in de Balkan actief waren, reeds een aanzienlijke verhoging van het aantal Hodgkin-lymfomen naar voren is gekomen in het onderzoek uitgevoerd door de zogenaamde “Commissie Mandelli” (ingesteld door het Ministerie van Defensie in 2000).

De Commissie is derhalve van mening dat er sprake is van de voorwaarden die in de geldende regels zijn gesteld voor het in aanmerking komen voor diverse vormen van bijstand en schadeloosstelling (inclusief de erkenning van de werkgerelateerde aandoening en de speciale uitkeringen daarvoor).

Ten aanzien van de overige aspecten van het onderzoek heeft de Commissie cognitief onderzoek verricht dat was gericht op het vaststellen van de daadwerkelijke omstandigheden op het gebied van veiligheid en gezondheid op de schietterreinen in Italië. Dit onderzoek vond plaats door middel van een aantal ter plaatse uitgevoerde onderzoeken (op het schietterrein van Torre Veneri in Puglia) of met behulp van eigen adviseurs (op de schietterreinen van Capo Teulada en van Salto di Quirra op Sardinië). De aandacht was met name geconcentreerd op het schietterrein van de *joint* strijdkrachten in Salto di Quirra, waar de bevoegde burger- en militaire autoriteiten op instigatie van de Commissie een belangrijk monitoringprogramma op het gebied van gezondheid en milieu hebben opgezet, dat duidelijkheid zou moeten scheppen omtrent de eventuele aanwezigheid ter plaatse van vervuilende stoffen of andere mogelijke risicofactoren voor de gezondheid van de mens¹².

Vanuit organisatorisch oogpunt blijven er ook nog twijfels bestaan (waar reeds in de vorige kabinetsperiode de aandacht op is gevestigd) over de geschiktheid van de controleprocedures met betrekking tot de activiteiten op de schietterreinen, indien deze aan particuliere bedrijven worden verhuurd, gezien het risico (dat niet is bewezen maar dat zeker niet te verwaarlozen is) dat een aantal van die activiteiten vervuiling met zich mee kan brengen die ook ernstig kan zijn (in Salto di Quirra heeft men bijvoorbeeld experimenten uitgevoerd met de motoren van de raketten *Ariane* en *Zefiro*, die bestemd waren om satellieten in de ruimte te lanceren). Ten aanzien hiervan lijkt een intensivering van de controles op de bases derhalve wenselijk evenals een wijziging van de procedure voor het verhuren van de schietterreinen.

De Commissie heeft vervolgens middels haar adviseurs een aantal controles bij de bevoegde militaire bureaus laten uitvoeren naar het soort munitie dat momenteel door de Italiaanse strijdkrachten wordt gebruikt, om de eventuele aanwezigheid van verarmd uranium vast te stellen. In elk geval zijn er toen op basis van hetgeen kon worden gecontroleerd, geen sporen gevonden van het gebruik van dat materiaal in Italië, zoals het Ministerie van Defensie overigens steeds heeft verklaard (en zoals Minister van Defensie Parisi heeft gesteld in de hoorzitting van 4 oktober 2007). Er dient overigens op gewezen te worden dat er geen volledige en overtuigende reactie is gekomen op de herhaalde verzoeken van enkele Commissieleden om betrouwbare gegevens te verkrijgen omtrent het gebruik van verarmd uranium, ook door

verschillende buitenlandse legers die bij de oorlogshandelingen betrokken waren en op alle plaatsen waar Italiaanse militairen operationeel waren - verzoeken die volgens alle adviseurs, aanwezig op de zitting van 13 december 2007, van essentieel en primair belang waren. Hoewel dit ook verband houdt met de problemen die het Ministerie heeft om specifieke informatie hierover te verkrijgen, ontbreekt zo een van de belangrijkste informatiebronnen voor de beoordeling van de blootstelling en dus van het risico.

Men vond het tevens zinvol om te controleren of de voorzorgsmaatregelen en de uitrusting voor persoonlijke bescherming waarover de Italiaanse troepen beschikken in de buitenlandse operatietonelen adequaat zijn, mede vanuit het oogpunt van hygiëne en milieu. Uit deze controles zijn belangrijke aandachtspunten naar voren gekomen. Hoewel een oorzakelijk verband van de ziekte- of sterfgevallen onder militair personeel nog niet vaststaat, is het wel evident dat soldaten die hebben deelgenomen aan internationale missies altijd moesten opereren in een *post war* situatie die op het gebied van milieu, hygiëne en gezondheid behoorlijk ongunstig was, hetgeen in sommige gevallen bij vatbare personen zou kunnen bijdragen tot het ontstaan van ernstige aandoeningen, waaronder kanker. Het lijkt derhalve essentieel dat soldaten die naar deze gebieden worden uitgezonden, goed beschermd zijn, zowel door hun persoonlijke uitrusting als door algemene profylactische en controlemaatregelen¹³.

Gedurende het onderzoek is ook de noodzaak gebleken om een aantal aspecten gerelateerd aan mogelijke ziekteoorzaken nader te onderzoeken. Hoewel er ook verder onderzoek wordt verricht naar verarmd uranium, verschuift de aandacht steeds meer naar andere risicofactoren, allereerst op de verspreiding van nanodeeltjes van zware metalen als gevolg van de explosie van oorlogsmaterieel of van andere verbrandingsprocessen¹⁴.

Een ander probleem dat is onderzocht, is dat van de *vaccinaties* die de militairen bij elke uitzending krijgen zonder dat van tevoren wordt gecontroleerd hoeveel antistoffen ze al hebben. Van verschillende kanten¹⁵ is de noodzaak gesignaleerd van een controle van de soorten vaccins die worden toegediend, van de hoeveelheid, van de desbetreffende protocollen en van de naleving daarvan, om te voorkomen dat er bij bijzonder vatbare personen of personen met een immuundepressie, om wat voor reden dan ook, het immuunsysteem zodanig is verstoord dat het paradoxale effect optreedt van een verhoogde vatbaarheid voor pathogene stoffen.

Er is daarentegen ook gewezen¹⁶ op de juiste wijze van prepareren van de vaccins en van de toedieningsprotocollen die worden gehanteerd door de Italiaanse krijgsmacht, evenals, meer in het algemeen, van de hygiënisch-sanitaire, profylactische maatregelen. Hoewel er geen specifieke aanwijzingen zijn voor mogelijke schadelijke effecten, blijven er toch enkele twijfels bestaan, die nader onderzoek verdienen, mede in het licht van diverse wetenschappelijke studies over de ongewenste effecten van vaccinaties en de toepassing van wet nr. 210 van 25 februari 1992. Door de weinige beschikbare tijd, kon dit onderzoek echter niet worden uitgevoerd.

Het was niet mogelijk om een definitief oordeel te geven over de ziektegevallen onder het militaire personeel, omdat er geen nauwkeurige gegevens beschikbaar waren van de personen die actief waren op de militaire schietterreinen in Italië. Nieuwe belangstelling is er daarentegen voor burgerpersoneel van niet-gouvernementele organisaties (NGO's) dat in de afgelopen jaren vrijwilligerswerk heeft verricht in oorlogsgebieden en waarbij ook abnormale ziektegevallen zijn gesignaleerd, waarnaar gedegen onderzoek zou moeten worden verricht. Ten aanzien hiervan is de Commissie in januari 2008 gestart met een speciaal onderzoeksproject dat zij echter, ook in dit geval, door het naderende einde van haar mandaat niet kan voortzetten.

In elk geval dient ook benadrukt te worden dat het heel moeilijk is om informatie te verkrijgen in een sector als de internationale samenwerking, die zeer gefragmenteerd en heterogeen is, waar geen gecentraliseerd beheer is van de verschillende projecten en dientengevolge ook geen officiële registratie van de participanten, noch in welke hoedanigheid. Dat wordt bevestigd door de magere resultaten die zijn verkregen in het kader van het reeds genoemde monitoringprogramma dat is uitgevoerd door de Ministeries van Defensie en Volksgezondheid, ingevolge wet nr. 27 uit 2001: de lijst met burgerpersoneel dat in de Balkan actief was, wordt namelijk nog opgesteld en uit de tot nu toe verzamelde gegevens kunnen geen conclusies worden getrokken. Aan de andere kant heeft de Commissie tijdens haar korte onderzoek ook zeer weinig reacties ontvangen van de benaderde NGO's en daarom blijft de kwestie nog steeds open.

Vanwege de grote problemen bij het vinden van betrouwbare gegevens en de noodzaak geld te investeren en adequate middelen en gekwalificeerd personeel in te zetten, blijft ook de kwestie van de blootstelling van de burgerbevolking open; niet alleen van de bevolking die woont in de gebieden in de nabijheid van militaire bases in Italië, maar ook en vooral van de bevolking in buitenlandse conflictgebieden¹⁷.

Het is ook zinvol om er ten slotte op te wijzen dat de Commissie, ondanks haar omvangrijke werkzaamheden en dankzij de kostenloze medewerking van haar adviseurs, minder dan een derde van het totale bedrag dat tot haar beschikking stond (dat 100.000 euro voor het jaar 2007 bedroeg) heeft uitgegeven. Het bedrag is hoofdzakelijk besteed aan de vergoeding van de uitgaven die zijn gedaan voor de uitgevoerde taken (reis- en verblijfkosten, gespecialiseerde analyses en onderzoeken die niet in overheidslaboratoria zijn uitgevoerd).

Door de complexiteit, de omvang en het (maatschappelijke) belang van de onderzochte thema's, waarvan men heeft geprobeerd een duidelijk overzicht te geven, zou er meer tijd nodig zijn geweest om de werkzaamheden van de Commissie in de diverse richtingen te voltooien. Hiertoe is in de Senaat een voorstel tot verlenging van een jaar ingediend, dat wordt gesteund door de vertegenwoordigers van alle politieke partijen (Doc. XXII, nr. 3-*bis*) en waar de Commissie van Defensie over moet beslissen. Het debat, dat begon in de middagzitting van 16 januari 2008, werd onderbroken als gevolg van het uitbreken van de regeringscrisis. In dit debat was er brede steun voor het voorstel en sprak men de algemene waardering uit voor het werk dat voor het onderzoek was verricht, waarvan ook de positieve oordelen van andere Commissies die advies hebben uitgebracht, getuigen¹⁸.

4. *Conclusies en voorstellen*

De Commissie neemt er nota van dat het onmogelijk is om op basis van de huidige wetenschappelijke kennis een rechtstreeks verband tussen oorzaak en gevolg (*causaal verband*) vast te stellen tussen de onderzochte ziektegevallen en de diverse risicofactoren die gedurende het onderzoek zijn vastgesteld, waarbij met name wordt verwezen naar de effecten van verarmd uranium en van de verspreiding in het milieu van nanodeeltjes van zware metalen. Echter, gezien het objectief vastgestelde bestaan van ziekteverwekkende verschijnselen, ook in combinatie met andere medeoorzaken die geheel of gedeeltelijk verband houden met de zeer ongunstige omstandigheden en de vervuiling in conflictgebieden waar de Italiaanse militairen hebben gewerkt, is de Commissie toch van mening dat het vóórkomen van de ziektegevallen op zich

voldoende is (*waarschijnlijkheidscriterium*) om te bepalen dat de slachtoffers van de aandoeningen en hun familieleden het recht hebben om een beroep te doen op schadeloosstelling zoals bepaald in de vigerende wetgeving (inclusief de erkenning van de werkgerelateerde aandoening en de speciale uitkeringen daarvoor), in alle gevallen waarin de militaire leiding een causaal verband niet kan uitsluiten. De Commissie spreekt de concrete wens uit dat men doorgaat met de daadwerkelijke vereenvoudiging van de administratieve procedures voor de genoemde schadeloosstellingen, ook door middel van het geven van meer informatie en van de bewustmaking van de burgers en de betrokken instanties.

In deze zin beveelt de Commissie de voltooiing aan van het verzamelen en het epidemiologisch analyseren van de gezondheidsgegevens m.b.t. het militaire en het burgerpersoneel in dit onderzoek, zowel van het personeel dat werkzaam is op de schietterreinen en op de militaire bases in Italië als van het personeel dat op internationale missies wordt uitgezonden.

De Commissie acht het tevens raadzaam om, zodra het mogelijk is, te starten met een algehele herziening van de protocollen van preventieve gezondheidscontroles, met name voor personen die naar het buitenland gaan, door middel van betere klinische onderzoeken die hoofdzakelijk gericht zijn op het controleren van het immuunsysteem van de onderzochte personen, zodat eventuele gezondheidsrisico's of de noodzaak om extra voorzorgsmaatregelen te nemen tijdig vastgesteld worden.

Het is tevens wenselijk dit onderzoek uit te voeren met behulp van een analyse van de gegevens die gedifferentieerd zijn op basis van geslacht, zodat rekening kan worden gehouden met verschillen in stralingsgevoeligheid en in reactie op de vaccinaties.

Het zou nuttig zijn om zo snel mogelijk te starten met een programma ter controle van de huidige vaccinatieschema's die van toepassing zijn op deze mensen, door in het geval van deelname aan elkaar opvolgende missies, het immuunsysteem van die mensen te controleren, en vervolgens de eventuele wenselijkheid en het nut van vervolgvaccinaties. Hierbij dient ook gekeken te worden naar de bereidingswijze van de vaccins zelf en met name naar de desbetreffende toedieningsschema's, mede gelet op de aanwezigheid van zware metalen die zijn aangetroffen in de urine en het sperma van enkele gevaccineerde militairen.

Het is noodzakelijk om te kunnen beschikken over de juiste persoonlijke gezondheidsgegevens van al het defensiepersoneel. Daarom dient elke militair een magnetische gegevensdrager te krijgen waarop alle diagnoses, therapieën en profylactische maatregelen zijn opgeslagen die hij/zij tijdens de diensttijd heeft ondergaan.

De Commissie doet tevens de aanbeveling om een epidemiologisch onderzoek te starten naar een eventuele verhoging van het percentage ziektegevallen en aangeboren afwijkingen bij kinderen van militairen die in de desbetreffende gebieden op missie zijn geweest en die vanaf 1990 tot heden zijn geboren, evenals het onvruchtbaarheidspercentage onder deze militairen zelf.

Het is ook bijzonder wenselijk een goede beoordeling te maken van de specifieke milieuomstandigheden in de verschillende gebieden waar men actief is, zowel om de beste logistieke organisatievormen en de meest geschikte uitrusting ter persoonlijke bescherming van de troepen te kiezen als om een permanente, adequate monitoring te garanderen van de nucleaire, bacteriologische, chemische en radiologische risico's, met behulp van gespecialiseerde professionals en geschikte apparatuur die permanent ter beschikking dienen te zijn.

De Commissie benadrukt de noodzaak van een goede controle van de activiteiten die plaatsvinden op de schietterreinen in Italië en van de materialen die daar worden gebruikt door de krijgsmacht en door eventuele publieke of particuliere derden, waarbij er bijzondere aandacht dient te zijn voor controles op het gebied van gezondheid en milieu op de locaties zelf en in de gebieden in de nabijheid daarvan. Zij beveelt in dit kader de voortzetting aan van de activiteiten van monitoring en nader onderzoek die reeds zijn gestart door de bevoegde burger- en militaire autoriteiten.

De Commissie is er voorstander van om in de toekomst, met inachtneming van de privacy, procedures in te voeren voor het registreren van burgerpersoneel dat niet in dienst is van overheidsorganisaties (NGO's) en dat in het kader van solidariteitsprojecten naar oorlogsgebieden in het buitenland wil gaan. Tevens dient beoordeeld te worden of de protocollen van gezondheidscontrole die gelden voor militairen of voor personeel van andere overheidsdiensten ook voor deze mensen dienen te gelden, en wat adequate vormen van bijstand en bescherming zijn, ook op het gebied van verzekeringen.

De Commissie wijst erop dat onderzoeksinstituten en bevoegde overheidsinstanties in veel gevallen niet zijn uitgerust om tijdig de benodigde technisch-wetenschappelijke ondersteuning te bieden voor de cognitieve onderzoeken van de parlementaire commissies. De doelstellingen en de duur van die onderzoeken laten zich aan de ene kant moeilijk verenigen met de te lange periodes die nodig zijn voor academisch en wetenschappelijk onderzoek, en aan de andere kant met de bureaucratisch-administratieve verplichtingen van overheidsinstanties. Het zou derhalve wenselijk zijn er in de toekomst voor te zorgen dat parlementaire onderzoekscommissies in het kader en binnen de grenzen van hun bevoegdheden door de Grondwet gelijkgesteld worden met gerechtelijke instanties en snel en steekproefsgewijs onderzoek kunnen eisen van publieke onderzoeksinstanties, zodat hun taak wordt vergemakkelijkt en onder meer wordt vermeden dat men samenwerkt met en adviezen vraagt aan particuliere deskundigen, die niet alleen de Staat veel meer geld kosten maar ook niet altijd dezelfde mate van opactijdigheid kunnen garanderen.

De Commissie spreekt ten slotte de wens uit dat verarmd uranium uit preventief oogpunt niet langer wordt gebruikt voor oorlogsdoeleinden, aangezien het radioactief en genotoxisch is en het vaststaat dat het milieuvervuילend is, zoals in de internationale literatuur wordt bevestigd. De Commissie geeft aan dat verder onderzoek naar de werking en de gevolgen ervan nodig is, met name met betrekking tot de synergetische aspecten.

5. Noten

¹ Gepubliceerd in *Gazzetta Ufficiale* [Italiaans Staatsblad] nr. 247 d.d. 23 oktober 2006.

² De desbetreffende bekendmaking is gedaan tijdens de ochtendzitting van de vergadering van 21 november 2006.

³ De desbetreffende bekendmaking is gedaan tijdens de middagzitting van de vergadering van 6 februari 2007.

⁴ Op grond van artikel 5, lid 2, van het oprichtingsbesluit, heeft de Commissie zich bij het uitvoeren van haar activiteiten laten bijstaan door de volgende deskundigen:

Dr. Armando Benedetti, expert op het gebied van stralingsbescherming, werkzaam bij het Centrum voor gemeenschappelijk onderzoek ten behoeve van militaire toepassingen (CISAM);

Luitenant-kolonel dr. Ezio Chinelli, Hoofd van de Dienst pathologische anatomie en hematologie van het Laboratorium voor medische analyse "Ravello" in Veneto;

Dr. Antonietta M. Gatti, Hoofd van het Laboratorium voor biologisch materiaal bij de Faculteit Neurowetenschappen van de Universiteit van Modena en Reggio Emilia;

Dr. Valerio Gennaro, medisch directeur van de Afdeling epidemiologie en preventie van het Italiaans nationaal Instituut voor Kankeronderzoek te Genua;

Dr. Domenico Leggiero, hoofd van de Afdeling Defensie van het Permanent Observatorium en Onderzoekscentrum voor Militairen, Politiefunctionarissen en Burgers (*tot 4 oktober 2007*);

Kapitein Paride Minervini, ballistisch expert;

Professor Massimo Zucchetti, docent stralingsbescherming aan de Technische Universiteit van Turijn.

⁵ PLENAIRE ZITTINGEN. Naast de 1^e en de 2^e zitting, die reeds zijn genoemd in de tekst en waarin de voorbereidende formaliteiten werden vervuld, en de 13^e zitting (van 6 februari 2008), die gewijd was aan de goedkeuring van het eindrapport en de goedkeuring van het Besluit tot definitieve publicatie van de stukken, zijn de volgende plenaire zittingen gehouden, die alle gewijd waren aan het horen van personen:

3^e zitting (27 maart 2007): het horen van adviseurs.

4^e zitting (11 april 2007): het horen van vertegenwoordigers van het Italiaanse Hoger Instituut voor de Gezondheid en van adviseurs.

5^e zitting (17 april 2007): het horen van vertegenwoordigers van het Italiaanse Hoger Instituut voor de Gezondheid.

6^e zitting (2 mei 2007): het horen van deskundigen.

7^e zitting (17 mei 2007): het horen van Luitenant-generaal Fabrizio Castagnetti, Operationeel Commandant Gezamenlijke Taakgroepen en van Luitenant- Admiraal/Hoofdinspecteur Vincenzo Martines, Directeur-generaal van de militaire gezondheidsdienst.

8^e zitting (17 mei 2007): het horen van deskundigen en adviseurs.

9^e zitting (4 oktober 2007): het horen van adviseurs.

10^e zitting (9 oktober 2007): het horen van de Minister van Defensie, Arturo Parisi.

11^e zitting (6 december 2007): het horen van de Minister van Defensie, Arturo Parisi.

12^e zitting (13 december 2007): debat over de mededelingen van het Ministerie van Defensie en het horen van adviseurs.

MISSIE (20-21 september 2007). De Commissie heeft in de prefectuur van Lecce een afvaardiging ontvangen van militairen die slachtoffer zijn van de aanslagen die onderwerp zijn van het onderzoek, en hun familieleden, en heeft vervolgens een bezoek gebracht aan het militaire schietterrein van Torre Veneri. Daarnaast was er tevens een zeer uitgebreide ontmoeting met de Commandant, zijn medewerkers en met andere officieren van de strijdkrachten.

ONDERZOEKEN TER PLAATSE DOOR DE ADVISEURS. Bij het eerste onderzoek (8-11 juli 2007), dat plaatsvond op het militaire schietterrein van Salto di Quirra, in de provincie Cagliari, werd enerzijds onderzoek verricht naar de activiteiten die op het schietterrein plaatsvonden (in het bijzonder het soort munitie dat wordt gebruikt), en werd anderzijds onderzoek verricht naar de omgevingsfactoren en de epidemiologische omstandigheden binnen en buiten het desbetreffende schietterrein. Daarbij zijn monsters genomen van voorwerpen die zich op het terrein bevonden en werden milieumetingen gedaan. In het kader van het epidemiologische onderzoek vond er tevens een aantal ontmoetingen plaats met vertegenwoordigers van de lokale en regionale gezondheidsinstanties en met vertegenwoordigers van de burgerbevolking die woonachtig is in de gebieden die zich in de nabijheid van het schietterrein bevinden. Het tweede onderzoek (8-16 september 2007) vond plaats bij het andere militaire schietterrein, dat van Capo Teulada, dat tevens in de provincie Cagliari is gelegen. Bij dit onderzoek is vooral gekeken naar het soort munitie dat wordt gebruikt bij de militaire schietoefeningen die daar plaatsvonden. Het derde onderzoek (8-15 oktober 2007) vond plaats bij de Italiaanse troepenmacht die, in het kader van een VN-missie, is gestationeerd in Libanon. Tijdens dit onderzoek is nagegaan welk soort munitie de Italiaanse militairen gebruiken, en is de efficiëntie onderzocht van de profylactische, preventieve en controlemaatregelen die zijn genomen. Tevens is gekeken in hoeverre deze maatregelen in overeenstemming zijn met de specifieke milieu- en hygiënisch-sanitaire omstandigheden ter plekke.

⁶ Zie met betrekking tot dit onderwerp het eindrapport dat werd opgesteld door de parlementaire Onderzoekscommissie tijdens de XIVe kabinetsperiode, Doc. XXII-*bis*, nr. 4.

⁷ *Verarmd uranium* is het inerte residu (het geeft namelijk weinig straling af) dat overblijft na het proces van de verrijking van uranium dat wordt gebruikt als splijtbrandstof voor nucleaire reacties. Vanwege de hoge dichtheid van dit materiaal en de hoge pyrofore waarde ervan, wordt dit materiaal niet alleen voor civiele doeleinden gebruikt (bijvoorbeeld: contragewichten in de luchtvaartindustrie, beschermingsmiddelen tegen straling bij medische radiobestralingen, containers voor het transport van radioactieve materialen), maar wordt het ook in de militaire industrie toegepast, voor het maken van diverse legeringen die gebruikt worden voor bepantseringen of voor kinetische projectielen met een hoog penetratievermogen (bijvoorbeeld bij tanks).

⁸ Zogenaemde *nanodeeltjes* zijn bolvormige deeltjes met een grootte van minder dan één *micron*, die lijken te ontstaan bij zeer hoge temperaturen – in de orde van grootte van 3.000° C – en die dus onder andere lijken te

ontstaan door de inslag van projectielen die verarmd uranium bevatten, in de getroffen oppervlakken (bepantsering van tanks, munitiedepots), als gevolg van het optreden van acute verdamping met onmiddellijk daaropvolgend het weer stollen van de materialen die aanwezig zijn in de omgeving van de explosie. Volgens sommige hypothesen is het eindresultaat van deze processen dus de vorming van ultrafijne stofdeeltjes. Indien deze stofdeeltjes worden ingeademd of ingeslikt, dan kunnen zij ook in de cellen van het menselijk lichaam terechtkomen.

⁹ Met name de vertegenwoordigers van het Italiaanse Instituut voor de Gezondheid (die gehoord werden tijdens de zittingen van 11 en 17 april 2007) en van het Directoraat-generaal militaire gezondheidszorg (tijdens de zitting van 17 mei 2007).

¹⁰ In het bijzonder dient hier vermeld te worden het programma voor het monitoren van “de gezondheidstoestand van het Italiaanse militaire en civiele personeel dat gestationeerd was op het grondgebied van het voormalige Joegoslavië”, dat gezamenlijk is uitgevoerd door het Ministerie van Defensie en het Ministerie van Volksgezondheid op grond van Wet nr. 27 van 28 februari 2001. De resultaten van dit programma zijn neergelegd in de ter zake opgestelde rapportages die elke vier maanden aan het Parlement zijn gezonden. In de meest recente rapportage (Doc. CCVII, nr. 4), die betrekking heeft op de periode van 1 januari tot en met 30 april 2007 en die op 23 november 2007 aan het Parlement is verzonden, worden overigens de methodologische beperkingen van het desbetreffende onderzoek uitdrukkelijk erkend en worden er alternatieve onderzoeksmethoden voorgesteld.

¹¹ Feit blijft dat in veel gevallen, en dan met name in de afgelopen jaren, de aandoeningen die bij de betrokken militairen werden vastgesteld, niet op tijd werden gediagnosticeerd, ondanks het feit dat bij een aantal onder hen de medische controles waren uitgevoerd die zijn voorzien voor militairen die deelnemen aan een internationale missie, met name de controles van het zogenoemde “Mandelli-protocol”. Dit lijkt een aanwijzing te vormen voor de wenselijkheid om de bovengenoemde klinische tests te herzien, teneinde te kunnen nagaan in hoeverre zij effectief zijn met betrekking tot het tijdig vaststellen van het ontstaan van bepaalde aandoeningen. Volgens enkele van de ondervraagde medici zou er met name veel aandacht uit dienen te gaan naar het controleren van het functioneren van het immuunsysteem van de gecontroleerde personen, in het bijzonder voordat wordt overgegaan tot het toedienen van de voorgeschreven vaccinaties. Het zou namelijk zo kunnen zijn dat juist deze vaccinaties van invloed zijn op het immuunsysteem van de betrokken persoon, aangezien een eventuele verminderde afweer, ook al is deze niet meteen manifest, vaak een aanwijzing is dat zich aandoeningen van ernstiger aard aan het ontwikkelen zijn. De huidige protocollen zouden dus uitgebreid kunnen worden met tests – eventueel een klein aantal – die specifiek gericht zijn op het controleren van de toestand van het immuunsysteem (bijvoorbeeld door middel van bloedonderzoek), aangezien dit soort tests efficiënter is en er eerder gesignaleerd kan worden of er iets aan de hand is.

¹² In de vorige kabinetsperiode hebben Onderzoekscommissies namelijk reeds bijzondere aandacht besteed aan het bovengenoemde schietterrein om de meldingen te controleren die er reeds lange tijd waren, over het vóórkomen van een abnormale hoeveelheid gevallen van tumoren en aangeboren afwijkingen onder de burgerbevolking in de aangrenzende gebieden (het zogenoemde “syndroom van Salto di Quirra”). De onderzoeken die ter plaatse door de adviseurs van de Commissie met medewerking van de autoriteiten op het gebied van Volksgezondheid van de regio Sardinië en van de militaire leiding van het schietterrein zijn uitgevoerd, hebben uiteenlopende resultaten opgeleverd (deze zijn in het bijzonder in de hoorzitting van 13 december 2007 toegelicht). Enerzijds zijn er, in elk geval toendertijd, geen sporen gevonden van de aanwezigheid of het gebruik van verarmd uranium, en uit enkele berekeningen die zijn gemaakt door adviseurs van de Commissie blijkt dat het onwaarschijnlijk is dat de gemelde ziektegevallen veroorzaakt zouden zijn door blootstelling aan dat materiaal, waarvan de hoeveelheid heel groot moet zijn om tumoren te kunnen veroorzaken.

Anderzijds zijn er zowel op het schietterrein als in de gebieden die daar meteen aan grenzen, sporen gevonden van andere zware, niet-radioactieve metalen (bijvoorbeeld lood) die gezien de hoeveelheid en de locatie het vermoeden doen rijzen van mogelijke vervuiling die nog niet duidelijk is vastgesteld, maar die wel de aandacht heeft getrokken van deskundigen en de reeds genoemde monitoringactiviteiten op het gebied van gezondheid en milieu rechtvaardigen. En hoewel de plaatselijke volksgezondheidsautoriteiten hebben ontkend dat er in de omgeving van het schietterrein meer tumoren en afwijkingen voorkomen dan in andere gebieden op Sardinië, waar vaak ernstige vormen van vervuiling voorkomen door de mijnbouw- en industriële activiteiten uit het verleden, hebben de adviseurs van de Commissie toch benadrukt dat enkele van die ziektegevallen (bijvoorbeeld gevallen van leukemie) volstrekt abnormaal zijn in een plattelandsomgeving zonder industriële activiteiten zoals het betreffende gebied is. Daarom wordt er nogmaals op gewezen dat er nader onderzoek dient te worden verricht.

¹³ Het onderzoek in Libanon heeft het belang aangetoond van milieucontroles door teams die belast zijn met de controles op nucleaire, biologische, chemische en radiologische gevaren (NBCR) en die opereren in het kielzog van alle Italiaanse eenheden die op een buitenlandse missie. Tevens is geconstateerd dat er permanent gespecialiseerde

professionals aanwezig dienen te zijn en dat de soldaten dienen te beschikken over een goede uitrusting. Aan de andere kant zijn er enkele kritische aspecten naar voren gekomen op het gebied van logistiek, hygiëne en gezondheid, aangezien een deel van de Italiaanse troepen die in Libanon gestationeerd waren, na maanden nog in tenten bleken te slapen en te weinig chemische toiletten hadden. Ook met betrekking tot de juiste persoonlijke uitrusting waarover de soldaten konden beschikken (overalls, laarzen, maskers en handschoenen), zijn er meldingen verzameld. De militairen hebben de beschikking over een standaarduitrusting, die echter niet geheel geschikt zou zijn voor de speciale klimatologische en operationele omstandigheden van de Libanese missie.

Uiteraard gaat het om incidentele en hopelijk tijdelijke situaties, die niettemin zorgwekkend zijn als men bedenkt dat het Italiaanse contingent (het grootste contingent dat in Libanon actief is in het kader van de internationale missie van de Verenigde Naties) lang in dat land zou kunnen blijven, in een omgeving die hoe dan ook moeilijk en zeer ongunstig is. Het is derhalve aan te raden dat de bevoegde militaire autoriteiten de logistieke, hygiënische en sanitaire omstandigheden in de verschillende gebieden constant goed controleren en naar aanleiding daarvan een goede selectie maken voor de te gebruiken uitrustingen, die voor zover mogelijk speciaal geschikt dienen te zijn voor de specifieke situatie.

¹⁴ Geavanceerde onderzoeken met een raster elektronen microscoop hebben in veel gevallen zowel in het weefsel van de zieke patiënten als in de “verdachte” omgevingen (bijvoorbeeld in het bovengenoemde gebied rond Salto Quirra) de aanwezigheid aangetoond van nanodeeltjes van zware metalen van onbekende oorsprong in de vorm van ultrafijn poeder dat indien het wordt ingeademd of ingeslikt, schadelijke gevolgen zou kunnen hebben voor de gezondheid van de mens, eventueel in de vorm van kanker. Maar op basis van deze bevindingen kunnen, hoe verdacht ze ook zijn, geen zekere conclusies worden getrokken, aangezien het om een type wetenschappelijk onderzoek gaat dat nog verder onderzocht moet worden, maar die in elk geval veelbelovend lijkt en het is derhalve opportuun dat men hier de nodige aandacht aan blijft besteden.

¹⁵ Bijvoorbeeld bij het horen van de deskundigen op 26 juli 2007.

¹⁶ Door de Directeur-generaal van militaire gezondheidszorg, luitenant-admiraal Vincenzo Martines, tijdens de hoorzitting van 17 mei 2007.

¹⁷ Enkele gedeeltelijke aanwijzingen zijn in elk geval afgeleid uit simulaties die zijn uitgevoerd door adviseurs van de Commissie, waarin op basis van de beschikbare gegevens over het gebruik van verarmd uranium in de Balkan in 1999 en in Irak in 1991 en in 2003 een schatting is gemaakt van de mogelijke blootstelling, oftewel van de hoeveelheid radioactiviteit waaraan de bevolkingen van de Balkan en van Irak gemiddeld zijn blootgesteld in de betreffende periodes. Op basis daarvan is een uiteindelijke schatting gemaakt van het voorkomen in grotere getale van tumoren dan normaliter verwacht zou kunnen worden onder die bevolkingsgroepen.

De simulaties, die in de hoorzitting van 13 december 2007 zijn toegelicht, hebben laten zien dat de aanwezigheid van resten van verarmd uranium in Irak veel hardnekkiger is dan in de Balkan - in de vorm van projectielen die op de grond zijn ingeslagen of als fijn stof in de lucht. Dit komt zowel door de grotere hoeveelheid uranium die in Irak is gebruikt (100 keer meer dan in de Balkan), als door het verschillende klimaat en de andersoortige omgeving (in Irak kan de droge zanderige grond ervoor zorgen dat het stof zich opnieuw verspreidt, terwijl de vochtige grond en de regen in de Balkan de afschuring bevorderen). Als gevolg hiervan zijn de gevolgen van de hogere incidentie van vormen van kanker onder de bevolking in de Balkan relatief beperkt en verwaarloosbaar in epidemiologisch opzicht, terwijl ze in het geval van Irak veel groter zijn, hoewel ook daar statistisch niet buitensporig groot in vergelijking met het huidige gemiddelde. Uiteraard hebben deze conclusies (die overigens worden bevestigd door andere internationale studies) een relatief karakter en zouden ze verder gecontroleerd dienen te worden met veldonderzoek hetgeen momenteel echter behoorlijk problematisch is.

¹⁸ Het gaat met name om beoordelingen die op 16 januari 2008 zijn gegeven door de Commissies van Financiën, Volksgezondheid en Justitie. Laatstgenoemde Commissie heeft duidelijk haar positieve oordeel gegeven over de verlenging van het parlementaire onderzoek “in het bijzonder aangezien het, ook op basis van de verzoeken van de Commissieleden en de adviseurs, nodig is om het gebruik van verarmd uranium vanaf begin jaren '90 in Italië en in het buitenland te controleren, om kennis te nemen van de resultaten van de controles en de onderzoeken die het Italiaanse Hoger Instituut voor de Gezondheid heeft uitgevoerd in het kader van opdrachten waarvan de termijn met enkele maanden is verlengd, en ten slotte om gegevens te verzamelen om een zorgvuldig en waarheidsgetrouw oordeel te vormen over de sterfgevallen en ernstige ziektegevallen onder de burgerbevolking in conflictgebieden en in gebieden in de nabijheid van militaire bases”.